

بغدادی؛ ابن خلکان، همانجاها). وی پیشوای اهل بصره در روزگار خود بود و علاوه بر شهرتش در فقه شافعی و قرائات، ادیب و نسب‌شناس نیز به‌شمار می‌رفت (ابن خلکان، همانجا؛ سبکی، ج ۳، ص ۲۹۵؛ اسنوی، همانجا).

زبیری که نابینا بود، پیش از ۳۲۰ از دنیا رفت (ابواسحاق شیرازی، ص ۱۱۷؛ ابن خلکان، همانجا). در برخی منابع سال وفات او ۳۱۷ ذکر شده است (صَفَدی، ص ۱۵۳؛ سبکی، ج ۳، ص ۲۹۶).

مشهورترین اثر زبیری الکافی کتابی مختصر در فقه است (ابن ندیم؛ ابواسحاق شیرازی؛ ابن خلکان، همانجاها). الْمُسْکِت دیگر اثر مهم او، به شیوهٔ معما و سؤال و جواب تألیف شده است و برخی آن را تلخیص کرده‌اند. نسخه‌ای از اصل کتاب و تلخیص آن نزد اسنوی (متوفی ۷۷۲) موجود بوده است (سبکی؛ اسنوی، همانجاها؛ ابن قاضی شهبه، ج ۱، ص ۵۵). زبیری به دلیل تألیف این دو اثر، به صاحب‌الکافی و صاحب‌المسکت شهرت یافته است (صَفَدی، ج ۳، ص ۲۹۵؛ اسنوی، همانجا؛ مصنف، ص ۵۲).

دیگر آثار زبیری عبارت‌اند از: النیة، سترالعورة، الهدیة، الاستشارة والاستخارة، ریاضة المتعلم والامارة (ابواسحاق شیرازی؛ ابن خلکان، همانجاها؛ سبکی، ج ۳، ص ۲۹۶). مؤلفان آثار دیگری را نیز به او نسبت داده‌اند، از جمله: الجامع فی الفقه، کتاب الفرائض (ابن ندیم، همانجا)، التنبیة در فروع فقه شافعی (حاجی خلیفه، ج ۱، ستون ۴۹۳) و شرح الایمان والاسلام که نسخه‌ای از آن در کتابخانهٔ ملی و سلطنتی مونیخ^۱ موجود است (بروکلمان^۲، ج ۱، ص ۱۹۱).

دیدگاههای فقهی زبیری در منابع فقهی اهل سنت مورد توجه بوده است (صَفَدی، ج ۱، ص ۳۴۶، ج ۲، ص ۴۱۱، ج ۳، ص ۱۱۱، و جاهای دیگر؛ تَوَوی، المجموع، ج ۱، ص ۱۲۰، ج ۲، ص ۲۶، ۲۰۳، ج ۳، ص ۳۰، و جاهای دیگر). آرای خاصی هم در فقه شافعی به او نسبت داده‌اند، از جمله وجوب پرداخت زکات در صورت اجاره‌دادن زیورآلات طلا و نقره، لزوم به‌زیان آوردن نیت در نماز و استحباب قنوت در نماز وتر در تمام طول سال (صَفَدی، ج ۲، ص ۹۱-۹۲، ج ۳، ص ۲۷۹؛ نووی، روضة الطالبین، ج ۱، ص ۴۳۲؛ نیز صَفَدی، ج ۹، ص ۴۹۲-۴۹۳؛ سبکی، ج ۳، ص ۲۹۶-۲۹۷).

منابع: ابن جزری، غایة النهایة فی طبقات القراء، چاپ برگشترس، قاهره [بی‌تا.]: ابن خلکان؛ ابن قاضی شهبه، طبقات الشافعیة، چاپ حافظ عبدالعلیم‌خان، حیدرآباد، دکن ۱۳۹۸-۱۴۰۰/۱۹۷۸-۱۹۸۰؛ ابن‌کثیر،

بیروت ۱۹۸۷/۱۴۰۷؛ همو، سیر اعلام النبلاء، چاپ شعیب ارنؤوط و دیگران، بیروت ۱۴۰۱-۱۴۰۹/۱۹۸۱-۱۹۸۸؛ طبری، تاریخ (بیروت)؛ جعفر مرتضی عاملی، الصحیح من سیرة النبی الاعظم صلی‌الله علیه و آله وسلم، قم ۱۳۸۵ ش؛ علی‌بن ابی‌طالب (ع)، امام اول، نهج البلاغه، ترجمه جعفر شهیدی، تهران ۱۳۷۱ ش؛ مسودی، مروج (بیروت)؛ یعقوبی، تاریخ.

/مخمدرضا ناجی و محمود مطهری نیا /

زُبَیْرِي، زبیرین احمد، فقیه شافعی، قاری و محدث، اهل بصره، در قرن سوم و چهارم. نسب ابو عبدالله زبیرین احمد بصری با پنج واسطه به زبیرین عَوَّام^{*}، پسرعمه و صحابی مشهور پیامبر صلی‌الله علیه و آله وسلم می‌رسد، و از این رو زبیری خوانده شده است (خطیب بغدادی، ج ۹، ص ۴۹۲؛ ابن خلکان، ج ۲، ص ۳۱۳؛ اسنوی، ج ۱، ص ۲۹۹؛ نیز صَفَدی، ج ۳، ص ۱۳۶-۱۳۸؛ قَلَقَشَنَدِي، ص ۱۳۱-۱۳۲). برخی به اشتباه نام او را احمد بن سلیمان (صَفَدی، ص ۵۱؛ کَحَّالَه، ج ۱، ص ۲۳۷) و برخی زبیرین عبدالله بن سلیمان (صَفَدی، ج ۲، جزء ۱، ص ۴۸) ذکر کرده‌اند.

زبیری ساکن بصره بود (سبکی، ج ۳، ص ۲۹۵)، اما در سفری که به بغداد داشت، از داوود بن سلیمان مؤدب، محمد بن سینان قَزَّاز و ابراهیم بن ولید جَشَّاش حدیث شنید (خطیب بغدادی، همانجا؛ سمعانی، ج ۳، ص ۱۳۷-۱۳۸؛ ابن خلکان، همانجا) و نزد رُوح بن قُرَّة، محمد بن متوکل بصری مشهور به رُؤیس، سلیمان بن عبدالله ذهبی، محمد بن عبدالخالق، ابوحاتم سجستانی^{*}، فضل بن احمد هُدَلِی، عامر بن عبدالاعلی دَلَّال و محمد بن یحیی قَطِیعی قرائات را آموخت (صَفَدی، همانجا؛ ابن‌کثیر، ج ۱، ص ۱۹۵-۱۹۶؛ ابن جزری، ج ۱، ص ۲۹۲-۲۹۳). استادان او در فقه شناخته‌نیستند (ابن قاضی شهبه، ج ۱، ص ۵۴). ابوبکر محمد بن حسن نقاش، محمد بن احمد بن یوسف بغدادی، عَمْرِن پشران سُکْرِي، علی بن هارون سمسار، علی بن محمد بن لُؤْلُؤ، محمد بن عبدالله دَقَّاق و علی بن عثمان بن حَشَّان از کسانی‌اند که از وی حدیث نقل کرده و علم قرائات را نزد او آموخته‌اند (خطیب بغدادی، همانجا؛ سمعانی، ج ۳، ص ۱۳۸؛ ابن جزری، ج ۱، ص ۲۹۳). ابوعَمَّر احمد بن دَحِیم بن خلیل ناقل و راوی کتاب السنة زبیری است (صَفَدی، ج ۱، ص ۱۹۴-۱۹۵). ابوالعباس محمد بن علی کَرَجِي (متوفی ۳۴۳) نیز از شاگردان او در فقه بوده است (سبکی، ج ۳، ص ۱۹۹).

زبیری را ثقه و صحیح‌الروایه دانسته‌اند (صَفَدی، خطیب

الاجتهاد

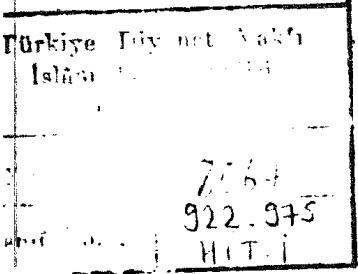
وطبقات مجتهدِي الشافعية

Zübeyrî, Zübeyr b. Ahmed - 367

جميع الحقوق محفوظة

الطبعة الأولى

١٩٨٨ هـ - ١٤٠٩ م

الدكتور
محمد حسن هيتو

مؤسسة الرسالة

مؤسسة الرسالة بيروت - شارع شوربا - بناية صمدي وسالمة
هاتف ٢٤١١١٢ - ٢٤١١١٣ - ٢٤١١١٤ - ص.ب. ٧٤١٠٠ - برفينا، بيوتران

الزبيرى^(١)

(... - ٣١٧ هـ)

الإمام أبو عبدالله الزبير بن أحمد بن سليمان بن عبدالله بن عاصم بن المنذر بن الزبير بن العوام الأسدي .

من أئمة أصحابنا أصحاب الوجوه في البصرة .
كان حافظاً للمذهب، عالماً بالأدب والأنساب، والقراءات .
انتهت إليه رئاسة أصحابنا في البصرة في عصره، قال الماوردي: قال أبو عبدالله الزبيرى، وهو شيخ أصحابنا في عصره .

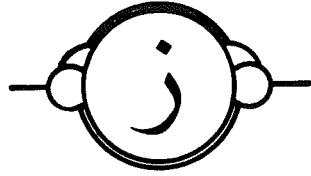
مصنفاته:

للزبيرى مصنفات عديدة مشهورة منها:

١ - الكافي، وهو مختصر نفيس في المذهب، حجه بحجم «التبیه» للشيرازى، قال النووي: وترتيبه عجيب غريب .

٢ - المسكت .	٣ - النية .
٤ - ستر العورة .	٥ - الهداية .
٦ - الاستشارة والاستخارة .	٧ - رياضة المتعلم .
٨ - الإمارة .	٩ - المكاسب ما يحل منها وما يحرم .

(١) طبقات ابن السبكي ٢٩٥/٣، طبقات الشيرازي ص ٨٨، طبقات القراء ٢٩٢/١، مرآة الجنان ٢٧٨/٢، تهذيب الأسماء ٢٥٦/٢، وفيات الأعيان ٣١٣/٢، تاريخ بغداد ٤٧١/٨ .

[... ٣١٧ هـ -
... ٩٢٩ م]

الزُّبَيْرِي

الزبير بن أحمد بن سليمان بن عبد الله بن عاصم الزبيري ، أبو عبد الله : فقيه شافعي ثقة ، محدث ، عارف بالأدب ، خبير بالأنساب . كان إمام أهل البصرة في عصره ومدرستها . حدّث ببغداد عن داود المؤدب وغيره . وهو من أحفاد الزبير بن العوام . وكان أعمى . له مصنفات ، منها « ناسخ القرآن ومنسوخه » (١) .

[... ١٦١ هـ -
... ٧٧٨ م]

الثَّقَفِي

زائدة بن قدامة ، أبو الصلت الثقفي النكري الكوفي : محدث ، مقريء ، مفسر ، من أهل الكوفة . روى عن زياد الثعلبي وطبقته . قال الذهبي : « كان من نظراء شعبة في الاتقان ، لكن ما علمت له عن غير أهل بلده » وأثنى عليه أبو حاتم الرازي والإمام أحمد . مات مرابطاً بأرض الروم في أوائل سنة ١٦١ هـ وأُخرج له الجماعة . له « تفسير القرآن » (١) .

(١) غاية النهاية ١ : ٢٨٨ والتاريخ الكبير للبخاري ٢/١ : ٤٣٢ وشذرات الذهب ١ : ٢٥١ والنجوم الزاهرة ٢ : ٣٩ وأعيان الشيعة ٣٢ : ١٦٣ وتذكرة الحفاظ ١ : ٢١٥ وطبقات المفسرين للداودي ١ : ١٧٤ وتهذيب التهذيب ٣ : ٣٠٦ وابن النديم ٢٨٢ وخلاصة تهذيب الكمال ١٠٢ : ٢٣٦ وهديّة العارفين ١ : ٣٧٢ . وابن عساكر ٥ : ٣٤٦ .

(١) تاريخ بغداد ٨ : ٤٧١ ونكت الهميان ١٥٣ وابن خلكان ٢ : ٣١٣ والسبكي ٢ : ٢٢٤ ومرآة الجنان ٢ : ٢٧٨ وغاية النهاية ٢٩٢ والنسخ في القرآن الكريم ١ : ٣٢٤ وطبقات المفسرين ١ : ١٧٥ وابن النديم ٤٠ و ٢٦٦ وهديّة العارفين ١ : ٣٧٣ .

ZUBAYRĪ . Zūbeyr b. Ahmed

٣٥٣- الناسخ والمنسوخ*
ZUBAYR, Zubayr b. Ahmed

للزبير بن أحمد بن سليمان، الزبيري، أبي عبدالله (ت ٣١٧ هـ)

ذكره ابن النديم^(١) والداودي^(٢)

^(١) الفهرست ص ٤٠.

^(٢) طبقات المفسرين ١/١٧٥.

علي رضا قره بلوط , معجم المخطوطات الموجودة في مكتبات
استانبول و آناطولي, الجزء الأول, [y.y.,t.y.] , ISAM 141806

s.533

15 MAYIS 2006

Zübeyir Zübeyir Ahmed
1632 - زبير بن أحمد بن سليمان بن عبد الله بن عاصم
بن المنذر بن الزبير بن العوام القرشي الأسدي الزبيري
البصري الضرير الفقيه الشافعي المحدث الأديب المقري
النسابة المعروف بالزبيري المتوفى 932/320
(أنظر : كشف الظنون 1676 ، 1924 ، 2040 ؛
كحالة معجم المؤلفين 180/4)
من تصانيفه ؛
1 - كتاب وصف الإيمان وحقائقه والإسلام وشرائعه
والإحسان ومنازله
إسماعيل صائب رقم 2716 ورقة 17 ، 593 هـ